

Den 6 januari : Philipp meddelade att en transport nya fångar lär komma tillbaka till Tyskland imorgon enligt vad Lorentzon fått veta ,Man väntar att en person vid namn Stenzel , som uppges ha sammanträffat med Raoul 1953, skall tillhöra denna kontingent . En man från statspolisen reser ner i kväll för att ta upp vittesmål . sammanställningen av de hittills inkomna vittnesmålen väntas bli färdig den 16 januari och justitierådet Sterzel har förordnats att granska dem och avgiva utlåtande över dem .

Den 7 januari: Av den fångkontingent som väntats till Friedland, har enligt meddelande av Philipp , endast ett tjugotal framkommit. Tretton sjuka fångar av kontingenten har tillsvidare stannat i Öst-Tyskland , Det antages att de vittnen man väntar på befinner sig bland dem .

Den 11 januari : Philipp har meddelat att de 13 frigivna fångar som tillhör den senaste kontingenten , men stannat i Öst-Tyskland , nu kommit fram till ~~Fried~~ Friedland. De vittnen som vi väntat på , hade emellertid inte befunnit sig bland dem .

Den 12 Januari: Enligt telefonmeddelande från Philipp har Stenzels fru fru fått ett brev från honom , där han säger att han inte behövde fara med sjuktransport som de tretton senast anlända begagnat , utan skulle komma med nästa transport. Vi ha under årens lopp fått uppleva många desillusioner och få bereda oss på att han antingen inte kommer eller att han kommer men inte har några upplysningar att lämna.

Den 15 januari : Se'n Stenzel nu äntligen kommit fram till Friedland , har det vid förhör visat sig att han inte kommer ihåg någonting .Då ryssarna hållit honom kvar så långt efter flertalet av de andra hemsända fångarna är det inte uteslutet att de begagnat tiden för att ge honom en särskild behandling, som berövat honom minnet av vad som hänt honom. .

Den 20 januari : Philipp och jag hade i dag begärt att få träffa Arne Lundberg då vi ansåg att den nya noten till ryssarna snart måste avgå , Vid sammanträffandet förklarade denne att arbetet med sammanställningen av vittnesmålen skulle bli färdig om en vecka , varefter den skulle granskas av tre justitieråd.som skulle utlåta sig i frågan . den skulle se'n överlämnas till ryssarna med en not, varvid skulle göras klart för dem att en fortsatt negativ inställninge från dessas sida skulle avsevärt försämra relationerna med Sverige. Både stats- och utrikesministrarna vore beredda att taga risken av en sådan försämring. Beträffande Stenzel antog Lundberg att han blivit utsatt för s,k. hjärntvättning. vilket fallet varit med amerikanska flygare , som förra året återvänt från kinesisk fångenskap . Man skulle emellertid förhöra honom på nytt längre fram, när resultatet av hjärntvätten kunde antas ha gått över. Philipp föreslog att en tysk läkare , som han kände , skulle närvara vid det förnyade förhöret. .

Den 4 februari 2. Sammanställningen av vittnesmålen beträffande Raoul har dragit ut på tiden, vilket varit påfrestande. Den senaste anledningen till försening är att man velat att vittnena själva skulle underteckna varför två ombud från UD rest omkring till deras hemorter i Tyskland för detta ändamål. Nu tycks den saken vara klar och hela dossiern har överlämnats till två f.d. justitieråd <sup>nu</sup> Lidh och Eklund, som efter granskning av densamma uttalat att det föreligger full bevisning att Raoul befunnit sig i ryska fängelser från januari 1945 till mars 1947. Denna tidsbegränsning tycker Philipp med all rätt göra utlåtandet värdelöst. Det lär emellertid vara utsikt till att justitieråden skall formulera om utlåtandet så att tidsbegränsningen framåt i tiden bortfaller. Philipp anser det vara betänkligt att låta den note, som nu skall avsändas, åtföljas av de nu insamlade vittnesberättelserna <sup>da</sup> dessa endast avse åren 1945-1947 och således visa ryssarna att vi inte ha några bevis för senare år. Lundberg som varit inställd på att medsända vittnes berättelserna, lär vara irriterad av Philipps invändningar.

Den 9 februari 2. Journalisten Heinz Bornscheim, Berlin - Steglitz, Buggestrasse 15. har varit här i Stockholm och låtit intervjua sig för tidskriften "Se". Enl. intervjun bedyrar han att hans uppgifter om Tamvelius sammanträffande med Raoul i ~~Wei~~Taisched (Tajjet) år 1953 är sanna samt åberopar att en annan hemvänd fånge vid namn Diedrich kan bestyrka detta. Denne har tidigare varit hörd och förklarar att Bornscheims uppgifter är ovederhäftiga. Nu har han hörts en gång till och haft samma uttalanden,

Den 11 februari: Philipp har vid telefonsamtal med Lorentzon ang. notens formulering lyckats få ur honom att UD funderar på att inte skicka någon ny not nu utan i stället begära att få skicka två UD tjänstemän till Ryssland för att försöka spåra upp Raoul i fängelserna. Anledningen till detta egendomliga uppslag är att italienska Röda korset fått tillstånd att undersöka förhållandena i ett <sup>g</sup>fånläger i Ryssland, där italienska krigsfångar fortfarande är intagna. Tydligt <sup>g</sup> hoppas UD på att på detta sätt komma ifrån konsekvenserna av den not som man <sup>ut</sup>lovat, Även om tillstånd skulle ges <sup>åt</sup> två underordnade tjänstemän att söka efter Raoul i alla Rysslands fängelser är det osannolikt att dom skulle lyckas få tag på honom och se <sup>n</sup> de återkommit med oförrättat ärende, kommer väl UD att anse att ingenting mer kan göras <sup>åt</sup> saken, . Det hela är ett accepterande av ryssarnas oförskämda inställning att det är vi och inte ryssarna som skall taga reda på var Raoul finnes. Lundberg har talat med Philipp att han önskar ett sammanträde med ossoch han ämnar tydligen då lägga fram detta nya förslag. Philipp anser naturligtvis att <sup>man</sup> bör avvisa detta förslag, men förklarar samtidigt sig vara villig att resa till Ryssland med en av tjänstemännen. .

Den 16 februari: I dag kom Lundberg, Lorentzon och Philipp ut hit till det överenskomna mötet mellan UD och familjen, Lundberg förklarade att det insamlade bevismaterialet bevisade att Raoul från och med den 13 januari 1945 varit omhändertagen av ryssarna, att han varit intagen i Lefotovskaja fängelset till

febr. 1947 men då förts därifrån och att N.K.V.D. i samband därmed ~~tycks~~ tycks ha flyttat bort alla fångarna, som delat cell med Raoul och hans chaufför Langfelder. Med hänsyn till att svenska UD avsänt en notan Raoul i dec. 1946, ansåg Lundberg att det var möjligt att N.K.V.D., som varit närmast ansvarig för Raouls fängslande och som genom noten fått reda på allvaret med denna åtgärd, velat dölja Raouls fängelsevistelse och sopa igen spåren därav inte bara för de svenska myndigheterna utan utan också för de ryska civilmyndigheterna. Det vore därför inte helt uteslutet att sistnämnda myndigheter saknade kännedom om Raouls vistelse i ryska fängelser, vilket gav anledning antaga att Raoul skulle omedelbart hemsändas om man finge tag i honom - såsom Bulganin försäkrat, Lundberg hade avsett att bifoga noten de vittnesberättelser som man insamlat. Då emellertid Philipp ansett det olämpligt att visa ryssarna att berättelserna endast avsåge tiden jan 1945- feb. 1947, ville Lundberg nu inskränka notens bilagor till 1) justitierådets utlåtande, varvid förutsattes en omformulering så att tidsbegränsningen borttages och 2) Richters vittnesmål, vilket var det kronologiskt första och även utvisade att Raoul varit intagen i ~~Butyaka~~ <sup>Butyaka</sup> fängelset innan han överfördes till Lefortovskaja, samt eventuellt 3) två andra vittnesmål vari angavs namnen på förhørsledare i fängelset vilket möjligen kunde ge de ryska myndigheterna någon ledtråd för Raouls efterforskande, om desamma verkligen vore okunniga om hans vistelseort. Dessa namn kunde också muntligt meddelas av Sohlman i samband med notens överlämnande liksom också numret på Raouls cell nr 203 i Lefortovskaja. Man tänkte sig också att två tjänstemän från UD, förslagsvis Jarring och Lorentzon skulle skickas till Moskva för att visa det insamlade materialet för tjänstemän i ryska UD så att man där fick klart för sig risken för att detsamma blev offentliggjort i en vitbok. Enl. Lundbergs uppfattning skulle materialets offentliggörande få en mycket stark verkan. Från vår sida framhölls önskvärdheten att noten avsändes snarast möjligt, och att den avfattades i så bestämda ordalag som möjligt med hot om bevismaterialets offentliggörande. Vi framhöll att hotet om bevismaterialets offentliggörande skulle ha större verkan än om ryssarna tidigare skulle ~~skulle~~ delges detsamma särskilt med hänsyn till att detsamma omfattade bara ett par år, och vi ställde oss därför tveksamma till förslaget att det skulle delges ryssarna på förhand. På fråga förklarade Lundberg att noten skulle avsändas inom 14 dagar och att man <sup>var</sup> beredd att den skulle kunna medföra en konflikt. Det diskuterades slutligen om Philipp skulle i intervju form i tidningen "Vi" taga upp frågan om en eventuell dödförklaring av Raoul från ryssarnas sida och därvid uttala att ryssarna borde inse att en sådan dödförklaring inte skulle förbättra ryssarnas sak. Lundberg sade sig inte längre vara oro-

lig för att ryssarna skulle lämn-a dödsattest betr, Raoul , Det tidigare fall då detta förekommit sid 33, 8 (juli 1954), hade gällt en annan statsminister ( L. vägrade nämna statens namn) som ryssarna tagit men om vilken hemstatens myndigheter lämnat detaljerade uppgifter om hans vistelseort i Ryssland Ryssarna hade då sänt en dödsattest som mycket väl kunde ha varit riktig. Om man nu, såsom Philipp ifrågasatte, offentligt uttalade, att ryssarna skulle vara för kloka att lämna en dödsattest betr. Raoul därför att de därmed erkände att deras tidigare förnekanden om all kännedom om honom vore lögn , och att aktionen för <sup>Raoul</sup> därefter skulle fortsättas i skärpt form , kunde ett sånt uttalande leda till att, om ryssarna det oaktat kom med en dödsattest , denna kunde uppfattas som en avslutning av affären . Lundberg omnämnde att ryssarna bevisligen vid två tillfällen skickat provokatorer betr. Raoul. Dels hade minister Allard , medan han tjänstgjorde i Budapest , uppsökts av en person som omvittnat att Raoul omkommit i Budapest , och dels hade Tolstoy , som tydligen är en rysk agent , omedelbart före Gromykos besök i Stockholm i febr, 1955 genom minister Danielsson sänt ett intyg av liknande innehåll . Lundberg överlämnade vidare en avskrift av det utlåtande som f.d. justitieråden Eklund och Lind avgivit beträffande det insamlade materialet . Utlåtandet var av följande lydelse . . ( Avslutningen ändrad enl. Philipps förslag )

Undertecknade, förutvarande ledamöter av Högsta Domstolen i Sverige, hava tagit del av ett tjugotal upptecknade utsagor , som avgivits vid samtal med från sovjet-rysk fångenskap återvända italienska , schweiziska , tyska, ungerska och österrikiska medborgare samt statslösa personer . Utsagorna hava avgivits inför medlemmar av den svenskautrikesförvaltningen och den svenska statspolisen och äro , då omständigheterna vid avgivandet det medgivit , legaliserade av notarius publicus .

Av de instruktioner, som utrikesdepartementet givit de uppgifthämtande personerna och av dessas promemorier över de förda samtalen samt av de undertecknade och legaliserade utsagorna framgår att varje utsaga utgör en självständig och självmant avgiven berättelse, Innehållet i utsagorna har sålunda icke rönt påverkan av frågor eller annat som kunnat vara ägnat att förtydliga eller förvanska berättarens egen sinnebild av de händelser de själv upplevat och skildrat. Utsagorna som huvudsakligen återgiva upplevelser i fångelse i Sovjetunionen , äro för övrigt rika på detaljer av den sort att kännedom därom ej gärna kunnat vinnas på annat sätt än genom personlig erfarenhet eller kontakt med fångar under fängelsetiden .

Uppgifterna grunda sig på dels personlig kontakt (gemensam ~~kontakt~~-cellvistelse) med Wallenberg, dels kontakt med honom genom "knacknings"-meddelanden i fängelset och dels på berättelse som lämnats uppgiftsgivarna av fångar, vilka haft personlig eller annan kontakt med Wallenberg.

Dessa uppgifter från olika håll och avseende skilda tidpunkter äro ändock att de givits oberoende av varandra - i väsentliga avseenden överensstämmande, och de särskilda utsagorna stödja varandra.

I betraktande av vad som ovan anförts är det styrkt att den svenska medborgaren, legationssekreteraren vid Kungl. Maj:ts beskickning i Budapest, Raoul Wallenberg, från och med den 13 januari 1945 ställts under effektivt ryskt förvar och sedan dess befunnit sig som fånge i Sovjetunionen.

Stockholm den

Rudolf Eklund f.d. Justitieråd . . . Erik Lind f.d. Justitieråd

Lundberg meddelade slutligen att Erlander blivit tillfrågad av ryssarna om det vore något ämne, som han önskade diskutera med dem vid sitt blivande besök i Moskva och att han då angivit Raouls sak som det enda diskussionsämnet. Han skulle före avresan noggrant informeras i denna fråga. Philipp föreslog att Lorentsson skulle följa honom som sekreterare.

Den 18 februari. Philipp har i dag ringt till Lorentsson för att få reda på vid vilken tid ryssarna försökt sopa bort spåren av Raouls fängelsevistelse i Lefortovskoja genom att isolera hans och Langfelders cellkamrater, varvid Lorentsson meddelat att detta skett i juli 1947 alltså kort tid före Vysjinskis not i augusti 1947. Lundbergs hypotes att ~~det~~ varit N.K.V.D. som velat dölja Raouls fångenskap för det ryska UD, måste därför anses osannolik. Det naturliga är att det tvärtom varit ryska UD som vid tiden för Vysjinskis nekande svar velat gömma undan dem, som hade reda på förhållandet.

Enligt meddelande från Tyskland har Stenzel hörts på nytt, varvid han förnekat att han efter år 1947 sammantäffat med Raoul.

21 februari: På Rotary lunchen i dag träffade jag generalsekreteraren i Röda Korset, Beer, som talte om att ryska ambassadören Rodionov visat sig vara besviken över att Erlander bara tagit upp ett förhandlingsämne vid sitt besök i Moskva nämligen Raoul. Lundbergs uppgift härom är således riktig.

3 mars: Vi är mycket besvikna över att noten till Moskva ännu inte avgått, fastän nu mer än 14 dagar förgått sedan Lundberg lovat att den skulle skickas före februari månads utgång. Philipp har fått notens ordalydelse föredragen i telefon. Det har där tagits upp ett förslag att två experter från UD skall sändas till Moskva för att tillhandagå med bevismaterial. Detta kräva vi bestämt skall uteslutas. Förslaget är barnsligt och Lundberg har lovat att taga bort det. Notan innehåller ingenting om att ~~att~~ bevismaterial skall offentliggöras, om ej positivt svar lämnas. Det försäkras emellertid att detta skall framföras muntligt av Undén, när noten överlämnas

till Rodionov. Ehuru vi inte har något förtroende till Undén, anser vi oss böra nöjas därmed för att ej notens avsändande skall uppskjutas ytterligare.

7 mars: Jag ringde i går till utrikesrådet Jarring, som vikarierar för Lundberg, och frågade honom om inte noten skulle skickas nu. Han förklarade att noten skulle skickas med kurir till Moskva på onsdagen och att Rodionov kallats till Undén i dag, då Undén skulle överlämna den till honom och samtidigt framhålla allvaret i regeringens syn på saken. Däremot tycks Undén inte vilja hota nu med att offentliggöra bevismaterialet. Notan innehåller ingenting om att svenska regeringen erbjuder sig att skicka experter för att biträda med Raouls efterforskande. Richters vittnesmål är också uteslutet. Philipp har vid telefonsamtal med Lorentsson tagit upp notens innehåll med sin mottagningsapparat.

Den 9 mars: I går har Erlander varit på ett möte med studentkåren i Lund och då som svar på en fråga ang Raoul förklarade att regeringen följde dennes öde med största intresse och att varje spår efter honom undersöktes minutiöst, samt att han vid sitt besök i Sovjet-Unionen skulle med de ryska spetsarna diskutera problem, som i högsta grad rörde svenska folket. Sen kunde varoch en dra sina egna slutsatser.

Den 24 mars: Tillsammans med Philipp och fru Bellander var vi i dag hos statsminister Erlander, av vilken jag i går begärt ett sammanträffande. Vi föreslog att Philipp skulle följa med som expert vid besöket, men detta förslag accepterades inte. Han tog däremot ett brev till Raoul som skulle lämnas om han blev fri. Sammanträffandet egde rum straxt innan Erlanders avresa till Moskva. Erlander visade sig vara förvånande okunnig om Raouls fall, men lyssnade med stigande intresse till Philipps redogörelse för bevismaterialets hopsamlade och omfattning och omfattning samt tillkallade sin sekreterare för att göra anteckningar. Han gör i all sin välvilja ett mycket svagt intryck, och det föreföll oss föga troligt att han skall kunna komma någon vart med de ryska gangsters, han får att göra med. Ett referat av samtalet med Erlander och av ett samtal samma dag mellan Fru Bellander och Lundberg återfinns <sup>här nedan.</sup> på sid. 9. Maj var mycket nedstämd och desillusionerad vilket hon också sade honom vid avskedet. <sup>Det flyttas referatet från sid 9.</sup>

Den 25 mars: Enligt vad Philipp meddelat tycks Erlander visa stort intresse för Raoul. Efter vårt besök har han tillkallat först Lundberg och sedan Lorentsson. Den förstnämnde har sedan sagt att Erlander blivit en helt annan än han varit förut. Lorentsson har fått skriva en lång sammanställning av alla vittnesmålen för Erlanders räkning.

Den 27 mars: Under söndagen har Erlander varit på Harpsund tillsammans med Lundberg vilken tycks ha övertygat honom att vid Moskvabesöket endast skall ta upp Raouls sak och föreslå att ryska Udtjänstemän tillsammans med de medförda "experterna" Jarring och Lorentsson skulle närmare utreda saken. Synne ringde honom för att förmå honom att taga med Philipp som expert men fick avslag. I dag har Philipp och jag arbetat på ett brev till Erlander, vari vi argumenterar för att Erlan-

lander, ~~vari vi argumenterar för att~~ Erlander vid Moskvabesöket skall själv förhandla med ryssarna och därvid kräva att Raoul omedelbart frigives. Vi slutar brevet med att han skall visa samma mod och beslutsamhet som den norska statsministern Gerhardsen, som nyligen vid ett besök i Moskva lyckades få norrmannen Harjo fri genom att hota med att avbryta besöket, om ej Harjo släpptes. Det är Philipps mening att hota regeringen med att brevet offentliggöres före Erlanders avresa om denne icke lovar att han skall avbryta besöket och vägra att ta emot några presenter om ej ryssarna omedelbart ~~släpper~~ Raoul fri.

28 mars: Philipp har haft telefonsamtal med Lundberg i dag och därvid har denne lovat att tala med Erlander i morgon samt då framlägga våra öskemål. Philipp och jag kom överens om att det vore olämpligt att publicera brevet ~~utan~~ <sup>och</sup> att man bara skulle hota därmed. Brevet var av följande lydelse

Till Hans Excellens Statsministern.

När det i fjol blev känt genom pressen att Statsministern tackat ja för sig och sin familj till en inbjudan att besöka sovjetunionen, börjad e utrikesledningen suggerera oss att detta skulle vara den riktiga vägen att i en vänskaplig atmosfär framföra på högsta plan svenska folket och svenska regeringens oryggliga fordran på en positiv lösning av frågan Raoul Wallenberg. Alltid betonade kabinettsekreteraren, när han talade om en sådan "positiv lösning", att regeringen och utrikesledningen med detta begrepp avsåg Raouls återsändande. Tanken på en möjlig dödsattest för den gordiska knutens genomhuggande avvisades sedan 1954 kabinettsekreteraren som absurd, men trots dessa försäkringar protesterade vi konsekvent mot en sammankoppling mellan denna ursprungligen för Januari 1956 planerade privatresa och den energiska diplomatiska aktion, som utrikesledningen sedan länge utlovat, men undan för undan uppskjutit. Vid denna tidpunkt var det icke frågan om att vårt bevismaterial icke varit fullt tillräckligt för en energisk diplomatisk framstöt med alternativ att vid fortsatt bondnekande från ryssarnas sida publicera bevismaterial ~~inklusive~~ inklusive provokationer, som enl. kabinettsekreterarens mening inspirerats av Moskva och fortsatt till helt nyligen i syfte att vilseleda oss beträffande Raouls öde.

Det är inte riktigt att vi först sedan sex månader innehaft tillräckligt bevismaterial för en sådan framstöt. Långt tidigare hade Kabinettsekreteraren förklarat att regeringens kompetenta ledamöter, inklusive justitieministern, ansett materialet tillräckligt som bevis enl. svensk lag att ryssarna omhändertagit Raoul. Detta var också vår uppfattning och ansåg vi uppskovet med aktionen vara onödigt. ~~Vår uppfatt~~

ning och därför ansåg vi uppskovet med aktionen vara onödigt. Vår uppfattning förstärktes under den sexmånaders period på hösten 1955, då UD utvecklade sin högsta aktivitet för att insamla material från de hemvända tyska krigsfångarna. När detta material inströmmade, förklarade kabinettssekreteraren upprepade gånger till Philipp: "Dessa vittnesmål behöver jag egentligen inte uppläsa för dig eftersom de endast upprepa fakta, som sedan länge styrkts av Hille och andra tillförlitliga vittnen."

Ännu när vi den 29 oktober 1955 hade ett samtal med Utrikesministern, vid vilken tid statsministerns resa till Moskva uppskjutit till påsken 1956, avvisade vi energiskt tanken på att denna resa skulle sammankopplas med den planerade diplomatiska aktionen, varvid utrikesministern förklarade att denna aktion skulle äga rum omedelbart efter det inkomna materialet blivit sammanställt.

Sålunda har mot vår önskan statsministerns resa till Sovjetunionen belastats med en uppgift, som långt tidigare skulle ha genomförts på normal diplomatisk väg. Om denna uppgift nu skulle reduceras till att enbart göta de ryska myndigheterna uppmärksamma på den politiska vikten av Raouls befrielse och om det sedan skulle överlätas åt tjänstemän på lägre nivå att biträda "ryska experter" att försöka hitta Raoul, skulle detta innebära en återgång till den situation, som förelåg omedelbart efter utrikesministerns år 1954 gjorda privatbesök i Moskva. Då förklarade utrikesministern enligt Lundberg att han fått en uttrycklig försäkran, för det första att, om Raoul skulle anträffas, skulle han återsändas till Sverige och för det andra att Moskva skulle med tacksamhet mottaga material från Sverige, som kunde hjälpa de ryska myndigheterna att spåra upp Raoul. Detta ryska löfte har ej uppfyllts till den dag i dag är, trots att svenska UD i en promemoria, som överlämnats av ambassadör Ohlman den 25 sept. 1954, meddelat uppgift om de ryska fängelser i vilka Raoul befunnit sig vid vissa angivna tidpunkter.

Redan den provisoriska not, som den svenska utrikesministern den 8 november 1955 överlämnade till Sovjets Stockholms ambassadör, har befriat statsministern från uppgiften att öppna vägen för en närmare diskussion med ryssarna beträffande det fullt bevisade faktum att Raoul



sedan januari 1945 befunnit sig i rysk fångenskap, och i den senaste not, som utrikesministern överlämnat till sovjetambassadören (den 9 mars 1956) är allt sagt för ställande av ett krav att <sup>in</sup> aoul omedelbart återsändes. Och enligt kabinettssekreterare Lundbergs försäkran skulle utrikesministern vid överlämnandet av denne not muntligen förklara att om inte frågan löses positivt skulle bevismaterialet offentliggöras. Det synes oss att statsministern är befriad från den tyngande uppgiften att själv eller genom underordnade svenska tjänstemän diskutera beviskraften av vårt dokumentmaterial, då vid noten, som den 9 mars 1956 överlämnats till sovjets ambassadör, fogat ett expertutlåtande av två f.d. svenska justitieråd, enligt vilka materialet ingående granskats och befunnits enligt svensk rätt innebära fullt bevis om Raouls omhändertagande av sovjetryska myndigheter i Budapest och om hans fångenskap i sovjet. Det kan väl antagas att sovjetambassadören informerat myndigheterna i Moskva om betydelsen av ett sådant utlåtande av ledamöter av Sveriges högsta domstol. Därmed har också utstakats den väg som statsministern har att gå vid frågans behandling på högsta plan i Moskva, nämligen den väg och den förhandlingsmetod som nyligen använts av Norges statsminister Gerhardsen vid dennes besök i Moskva, då han framtvang sin landsman H Harjes befrielse.

Vi hoppas att Sveriges statsminister vid förhandlingsbordet i Moskva visar samma entydiga och orubbliga mod och beslutsamhet, när det gäller att befria en svensk diplomat, som vid fullgörande av sin regerings uppdrag tillfångatagits av en vänskapligt sinnad makt, som Gerhardsen visat, när det handlat om en norskfödd kommunist, som frivilligt begivit sig till Sovjetunionen och ställt sig under dess jurisdiktion.

Rudolph Philipp. Maj von Dardel F. von Dardel

Sammanträde mellan statsminister Erlander, fru Maj von Dardel, överdirektör von Dardel, förf. R. Philippe och fru Birgitta (Synne) Bellander den 24/3 1956 kl. 12.30

Maj: Vi önskade tala med Exc. i anledning av den förestående sovjetresan.

Erlander: Ja, jag finner det också lämpligt. Det är ju inte frågan om att jag skall gå i diskussion om denna sak, endast framföra våra synpunkter.

Maj: Så har saken ej lagts upp för oss. Vid upprepade tillfällen har kabinettssekreterare Lundberg sagt oss, att man måste hota med att det skall gå

*Det följande förestående stycket införas på sid 6*

till konflikt, om ej Raoul sändes hem. (Instämmanden från de övriga)

Erlander: Konflikt? Jag förstår ej-----

*Philipp*  
Rudolph: Vid sammanträdet med Undén i okt, påpekade jag, att kabinettssekreterare Lundberg hade bindande lovat, att vitboken skulle publiceras om ryssarna ej löser frågan.

Maj: Jag hade tänkt mig att Exc. skulle säga att ni ej får hem utan att ha Raoul med hem.

Erlander: Det skulle vi väl alla önska, att det skulle gå så.

*m. D. D. del*  
Fredrik: Det är ju bevisat att ryssarna tagit Raoul, som var diplomat för ett neutralt land och som inte gjort något annat än utfört sitt uppdrag och räddat människor från nazisternas förföljelser. De ha hittills förnekat att de tagit hand om honom, men man kan inte ha någon tillit till deras ord, och det ända sättet som de kan gottgöra sitt brott mot folkrätten, är att lämna honom tillbaka.

*Philipp*  
Rudolph gav nu statsministern en längre och klar orientering över de olika vittnesmålen. Han talde om hur han gått till väga för att få fram vittnesmålen av Hille och andra. Han gav Erlander tre argumenteringspunkter.

1) R.W. kommer tillbaka - då är allt bra.

2) Ryssarna fortsätta att "bondneka" och säger: vi vet ingenting om honom. Då måste man påpeka, att alla hans cellgrannar och cellkamrater har kommit tillbaka med få undantag - 70-åringar, sjuka etc. Inte hade Beria tid att sopa bort spåren efter Raoul. När t.o.m. medlemmar av pol. byrån, som häktats av Beria, har kommit tillbaka, varför skulle han då döda Raoul eller sopa bort spåren av honom!

3) De kommer med dödsattest. Svaret blir: Vi tror inte på det - vi tar ej emot det.

a) eftersom vi har precedensfall, då ryssarna skickat dödsattest för 300, och sedan kom 1/3 tillbaka

b) för en död man behövs ej så mycken provokation. Ex. Dagen före Gromykos ankomst kom rapport från greve Tolstoy, som Philipp decamouflerat som rysk spion. Vidare en ungersk s.k. flykting, som uppträtt vid olika svenska legationer - sist nu i Belgrad - under olika namn. Han har bl.a. i Belgrad lämnat en klocka, som skulle varit Raouls. Klockan undersök-

tes, var icke Raouls. Flyktingen begärde ej klockan tillbaka. Ett egendömligt förfarande av en fattig flykting, som väl behöft klockan eller ersättning.

Erlander som hittills förhållit sig reserverad, blev nu helt in-treaserad och kallade in sin sekreterare Palme, som skulle anteckna Philipps argument och en del andra uppgifter. <sup>Philipps</sup> Ph. påpekade, hur ryssarna ofta motsade sig själva, gav ex. på ryssarnas barnslighet och påvisade hur, nödvändigt det var, att Ph. tagit avstånd från Bornschein.

Erlander: Ja, jag förstår att det var felaktigt att jag uttalade mig så om Bornschein. <sup>Philipps</sup> Rudolph: påpekade, att ryssarnas misstanke, att Raoul skulle vara spion, hålls vid liv av att vår regering ej efterfrågat honom. Ryssarna hade upprepade gånger sagt till Raoul under förhör: "Det är klart att ni är spion, ~~det är klart att ni spion~~, då er regering ej bryr sig om att fråga efter er." Erlander: svarade att han skulle taga del av alla papper i denna sak. <sup>Fru Bellander</sup> Synne: Flera svenskar har ju hittills varit i Moskva, och det är inte första gången det framställs förfrågningar om Raoul Wallenberg av svenskar, som kommit till Sovjet. Men nu när Exc. personligen talar med ryska ledarna har denna fråga kommit upp på högsta plan, och det gäller att utnyttja detta så att det äntligen blir ett resultat.

Maj: Jag måste säga att jag känner mig djupt desillusionerad.

Birgitta de Vylder-Bellander.

Telefonsamtal mellan kabinettssekreterare Arne Lundberg och Fru (Synne) Birgitta Bellander den 24/3 1956 kl. 16. 24 / 3 1956.

<sup>Bellander</sup> Synne: Vi hava i dag sammanträffat med statsministern, och vi äro upprörda och chockerade över, att han var helt okunnig om allt, som hade med Raoul Wallenberg-saken att göra. Han kände tydligen inte det minsta till bevismaterialet och inte ens den sista notens innehåll. <sup>Lundberg</sup> Arne: Jag har nu i par timmars tid tillsammans med Lorentzon sammanträffat med honom och informerat honom. Nu kommer han att läsa på materialet över lördag- söndag, och jag ska tala med honom på nytt på måndag. Det gäller ju inte för honom att gå i diskussion om detta.

Bellander  
Synne: Det gäller väl för honom att kunna bemöta ryssarnas påståenden och komma med klara argument. Rudolph har informerat honom och gett honom argument.  
Lundberg  
Arne: Det kommer jag givetvis också att göra. Synne: Fru von Dardel framförde vid sammanträdet det önskemålet, att Rudolph Philipp skall resa med Statsministern till Moskva, och den tanken vill jag på det varmaste understödja. Ur alla synpunkter vore det det fördelaktigt. Jag hade en tydlig känsla av att Statsministernej hade något emot det. Han opponerade sig i varje fall inte.  
Lundberg  
Arne: Det är alldeles otänkbart, att Rudolph kan resa. Det skulle bara reta ryssarna, och han släpps säkert heller inte in. Lorentzon kommer ju att vara med. Han kan varje datum och varje ny fas i detta.

Bellander  
Synne: Han kan det ju i varje fall inte så grundligt som Rudolph och han kan inte ge argument som Rudolph kan. Är det uteslutet att han kan resa?

Lundberg Bellander  
Arne: Absolut. Synne: Jag fick den uppfattningen att statsministern blev sympatiskt inställd mot Rudolph. Vad anser Kabinettssekr. om detta?

Lundberg Bellander  
Arne: Det tror jag säkert. Synne: Statsministern verkar vara eller åtminstone blev varmare inställd till den här frågan än Undn är. Kan man räkna med, att han också lägger kraft i detta?  
Lundberg  
Arne L: Absolut. Han kommer att göra sitt yttersta. Han vet, att detta är en fråga av högsta politiska vikt.

Han vet också, att det skulle bli en stor prestigeförlust för honom, om han ej lyckas.  
Bellander  
Synne: Har det hörts något från Sovjet efter sista noten?

Lundberg Bellander  
Arne: nej, ingenting. Synne: Man kan väl räkna med, att ryssarna inte kommer med någon dödförklaring, då de nu de senaste dagarna försökt vilseleda oss. Jag syftar på mannen i Belgrad.  
Lundberg  
Arne: Nej, det behöver vi säkert inte befara.

Bellander  
Synne: Anser Ni, att det är bra att Hedlund reser med till Sovjet?

Lundberg  
Arne: Han är ju inte insatt i saken. Men han är känd som en mycket hård förhandlare. Han är hård som flinta.  
Bellander  
Synne: Då bör han väl informeras.

Han kommer att delta i förhandlingarna?  
Lundberg  
Arne: Det vet jag inte. Men det skadar inte om han är med.

Birgitta de Vylder Bellander,

Den 1 april. I dag är det påskdag, men påsken fördystras i i år av våra ~~f~~ farhågor för ett misslyckande av Erlander vid hans Moskva besök. Vid vårt besök hos honom den 24 mars fick vi ett starkt intryck av hans svaghet och bristande kännedom om det omfattande Wallenbergsmaterialet och vi yrkade därför på att Philipp skulle få åka med för att ge honom stadga och informationer men det ville man inte gå med på. Nu ha förhandlingarna i Moskva pågått två dagar utan att vi hört något om resultatet, och de förhoppningar om ett positivt resultat av förhandlingarna, som vi tidigare hyst, har förbytts i pessimism.

Den 3 april I dag har kommunikéen om förhandlingarna kommit. Det gick som man fruktat. Ryssarna har bara lovat att fortsätta sina efterforskningar efter Raoul och skicka hem honom om han anträffas. Philipp och Synne <sup>Bellander</sup> skrev ihop ett uttalande om det kläna resultatet vilket infördes i följande dagstidningar.

I allmänhet har tidningarna, även de socialdemokratiska, varit enstämmiga i att Raouls sak var det viktigaste <sup>st</sup>lärande och att den ryska förklaringen var föga tillfredsställande.

Den 31 april. I dag den 11 april kom Erlander och Hedlund tillbaka till Stockholm efter sin Moskva resa. Philipp hade tillsammans med sin vän redaktör Hillgren farit ut till Bromma för att vara med vid den presskonferens, som Erlander höll omedelbart efter framkomsten. Han hade därvid frågat Erlander om han i klara ordalag meddelat de ryska ledarna att regeringen komme att publicera bevisningen rörande Raoul inkl. ryssarnas försök att missleda UD i en Vitbok, om aktionen inte finge önskad effekt. Då Erlander svarat jakande hade Philipp gått fram och tackat honom i Raouls, Raouls familjeseh och sitt eget namn. Philipp kom se'n i Hillgrens sällskap ut till Djursholm. Han var i mycket hög form och berättade gång på gång om sitt framträdande vid konferensen, tydligen belåten över att Erlander i pressens åsyn känts vid honom och t. o. m. vid något tillfälle hade han visat journalisterna till honom.

Den 13 april. i dag kom utrikesrådet Jarring och sekreterare Lorentzon hit ut för att rapportera vad som tilldragit sig vid förhandlingarna i Moskva. Philipp och fru Ballander voro närvarande vid tillfället. Jarring berättade att då förhandlingarna ~~började~~ började på långfredagen den 30 mars 1956 tog Erlander omedelbart efter inledningsfraserna upp Raouls fall. Bulganin, Molotov och Krutchev visade sig till en början mycket kalla och avvisandesamt. Åberopade att Ryssland lämnat definitivt besked om fallet genom Vysjinskis note. Erlander hade emellertid framhållit frågans stora vikt för svenska regeringen och folket samt hänvisat till det material, med bevis om Raouls fångenskap, som man medförde. Efter två timmars diskussion, under vilken ryssarna så småningom ställde sig mer tillmötesgående, gick ryssarna <sup>med</sup> på att mottaga och granska bevismaterialet vilket samma dag kl. 3 överlämnades till Molotov genom Statsrådet Hedlund, Jarring och Lorentzon. Molotov hade därvid förklarat att han skulle ge besked ang. materialet inom några dagar. På söndagen den 1 mars infann sig Hedlund, Jarring och Lorentzon på UD för att med Semjonov diskutera avfattningen av kommunikéen. Semjonov hade inte velat ha med något om Raoul i kommunikéen, men Jarring hade satt detta som ett villkor för att det överhuvudtaget skulle bli någon kommuniké. Jarring hade ~~pppönerat~~ <sup>propönerat</sup> sig mot att Raoul i kommunikéen skulle betecknas som den i Budapest försvunne svenska diplomat <sup>en</sup> men Semjonov hade förklarat att en sådan beteckning vore ett absolut villkor för ryssarnas del. Jarring hade vid tillfället också talat med Molotov, som verkat vara imponerad av materialet. Kommunikéen hade ordagrant intagits i Izvestija och Pravda samt även upplästs i ryska radion. I alla länder som man <sup>under resan</sup> passerade hade han också sett kommunikéen återgivna på första sidan i delstaternas tidningar. Jarring var övertygad om att varje fångvaktare <sup>även i s.k. zväigelager</sup> liksom också fångarna läste kommunikéen ~~liksom också fångarna~~ så att alla läger och fångelser borde få upplysning härom och meddela om Raoul fanns där. Om Raoul gått under jorden borde han nu kunna ge sig tillkänna. Vi invände: Det är blögt att antaga att Krutchev, Bulganin, och Molotov var okunniga om Raouls öde. Jarring berättade att Krutchev under förhandlingarna för-

klarade att ~~han~~ t.o.m. skulle kunna bli tjuv om han därmed kunde få tag på Raoul. Lorentzon sade att någon Vitbok inte blivit färdigställd, utan att han bara ~~ha~~ gjort ett sammandrag, som han lämnat till Erlander kort före dennas avresa. Philipp framhöll att L. många dagar tidigare ringt honom på Serafimerlasarettet och sagt honom att Vitboken var färdigskriv<sup>en</sup> inkl. ett kapitel om de ryska provokationerna, framför allt Tolstoys. Vi framhöll också att Lundberg vid sammanträdet i Djursholm d. 16 februari 1956 förklarade att i den då planerade noten skulle meddelas, att den svenska regeringen, i händelse en positiv lösning <sup>ej</sup> erhålles, skulle offentliggöra materialet jämte provokationerna. Lundberg definierar därvid "positiv lösning" såsom Raouls hemsändande. Som vittne härtill nämndes Lorentzon, utan invändning av denne. Philipp påminde också L. om ett telefonsamtal mellan Philipp och Lundberg den 3 mars, då Lundberg bad Philipp att avstå från kravet att omnämna offentliggörandet i noten och att Undén skulle istället omnämna det muntligt vid notens överlämnande till Rodionov. Lorentzon hade varit närvarande vid detta samtal, vilket han ej heller förnekade,

Vi påpekade att UD skulle snarast påminna ryssarna om resultatet av deras undersökningar och Maj förklarade att yttersta tidpunkten <sup>här för</sup> skulle vara fyra veckor från bevismaterialets överlämnande eller den sista april 1956. Härefter tackade vi Jarring och Lorentzon för deras insatser i Moskva, men Maj uttalade samtidigt sitt missnöje med regeringens tidigare passivitet. På fråga förklarade Jarring <sup>att Bulgarien</sup> & co. ännu ej blivit inbjudna till Stockholm utan endast tillfrågats om de skulle acceptera en sådan inbjudan. Philipp och Synne åt lunch här.

den 14 april: Philipp ringde att han i går kväll hört i den väst-tyska radion att ca 380 tyska krigsfångar, som hållits i sk. Zweigelager såsom krigsfångar, kommit tillbaka till Berlin. Han hade omedelbart kl. 21 ringt Lorentzon, <sup>som</sup> var borta på middag, och bett denne ordna så att dom omedelbart blev förhörda genom tjänstemän från Bonn eller Berlin, men Lorentzon hade vägrat och sagt att han inte tog ordrer av Philipp. Denne hade då vänt sig till jourhavande sekreterare i UD, vilken emellertid sov i sin bostad och inte kunde väckas. Slutligen hade han kommit i kontakt med Jarring som kl. 12 kommit hem från

en middag och sade <sup>sig</sup> skola <sup>ordna</sup> (saken i dag kl. 8. Philipp hade också försökt ringa kabinettssekreterare Belfrage, men denne hade vad Philipp senare genom felbyrå kunde konstatera, tagit ur sin apparat, ur jacket så att det var omöjligt att komma i kontakt med honom. UD var således denna natt avskuren från yttervärlden. Philipp har nu begärt att Lorentzon skall avköpplas från Raouls sak, som i stället skall övertagas av ambassadrådet Åström. På anmodan av UD har legationen i Bonn i dag skickat sekreteraren Bergensträhle ~~xxxxxx~~ till Friedland för att förhöra de hemvända fångarna.

Den 16 april Philipp har ordnat så att en kriminalassistent skickas ner för tyska att förhöra de hemvända krigsfångarna, som inte komma till Friedland utan till Berlin. De fångar som hittills förhörts ha icke haft något att berätta.

På Rotary

Den 24 april: På Rotaryklubbens lunch i dag höll Erlander föredrag om sin ryska resa. Beträffande Raoul sade han att man vid förhandlingarna avsåg att

- vinna tre mål i denna fråga, nämligen
- 1) att övertyga den ryska regeringen ~~den vikt~~ om den vikt som den svenska regeringen och det svenska folket fäste vid en lösning av denna fråga.
  - 2) att förmå någon av de ryska regeringsmedlemmarna att studera det omfattande och vederhäftiga bevismaterial som man medfört till Moskva och
  - 3) att få in Raouls namn i kommunikén, varigenom detta skulle annonseras över hela Sovjetområdet och alla dess fångelser.

Samtliga dessa mål hade uppnåtts och man finge nu se hur det komme att gå, sade Erlander, som tydligen vill att hans fiasko vid förhandlingarna i denna sak skall betraktas som en stor framgång.

25/4: Efteråt <sup>for</sup> har jag med Lundberg och Lorentzon, som begärt att få komma hem till oss i dag, ut till Djursholm. På vägen tillstötte Philipp <sup>Bellander</sup> Synne <sup>h</sup> hade redan tidigare kommit ut, Vid sammankömsten läste Lundberg upp ett brev, varav han medförde en photostatkopia, och vari Tamvelius <sup>hemställde</sup> att regeringen måtte utverka inresetillstånd för honom till Sverige. Ett ~~brev~~ från Tamvelius hade lämnat brevet jämte ett meddelande, som skrivits på en linnelapp.



och som budet butit under kläderna, ~~till en~~  
 till en) främmande stats legation i Moskva, som sen överlämnat den till svenska ambas-  
 saden. Budet hade muntligt meddelat att Tamvelius kommit på tanken att skriva  
 brevet, när han tillsammans med budet stått i Intalägret och läst Pravdas med-  
 delande om kommunikén och att Tamvelius, då han läst Raouls namn, omtalat  
 att han varit tillsammans med Raoul i Intalägret nära Vorkuta, men att Raoul  
 sen förflyttats till Butyrkafängelset i Moskva och sedermera avlidit, enl.  
 vad Tamvelius hört berättas. I brevet uppgav Tamvelius att han vore statslös  
 ehuru han tidigare, såsom född estländare, betecknat sig såsom sovjetmedbor-  
 gare. Philipp framhöll det egendomliga här och misstänkte att Tamvelius vore  
 en provokatör. Röda Korset hade emellertid av Philipp anmodats att försöka  
 utverka utresetillstånd för Tamvelius. Härefter utspann sig en mycket animerad  
 disput mellan Philipp och Lundberg. Den förre hävdade att den överenskommel-  
 se, som tidigare träffats med Lundberg om samarbete för Raouls sak, upphört  
 att gälla genom Lundbergs avgång från kabinettssekreterare posten (Lundberg  
 har fr.o.m. 1 april 1956 blivit chef för det förstatligade Luossavaara-Kiru-  
 navaara bolaget). Lundberg förklarade förklarade att överenskommelsen träf-  
 fats mellan honom och å UD:s vägnar och oss och att den fortfarande vore  
 gällande. Den nye chefen för politiska avdelningen utrikesrådet Sverker Å-  
 Åström skulle framdeles sköta Raouls sak och Lundberg skulle sätta honom  
 IN i alla detaljer. Ehuru Lundberg slutat i UD vore han vällig <sup>au</sup> även i fort-  
 sättningen biträda med frågor som rörde Raoul och därvid utnyttja sina per-  
 sonliga kontakter med UD. Philipp ansåg sig befogad att nu publicera artik-  
 lar mot UD, när fyra veckor gått efter kommunikéns utfärdande, om inte ryssar-  
 na inom denna tid kunde ge ett tillfredsställande be<sup>s</sup>ked. I fråga om vad som  
 kunde göras under nuvarande förhållanden föreslog Maj att Erlander skulle resa  
 en gång till i sällskap med Lundberg för att kräva besked av de ryska myn-  
 digheterna i Moskva. Philipp förebrådde Lorentzon i mycket häftiga ordalag  
 dels för att Raoul i Kommunikén betecknats som "den i Budapest försvunne ~~sv~~  
 svenske diplomaten" och dels för att han den 13 april vägrat att i enl. med  
 Philipps önskan ordna med utsändande av förhörledare som kunde taga hand  
 om de hemkommande tyska krigsfångarna. Jag föreslog Lundberg att UD omedel-

bart efter den 1 maj skulle skicka en note med begäran om besked ang. resultatet av de ryska efterforskningarna efter Raoul, som ryssarna utlovat.

den 9 maj: Enligt vad Philipp meddelat har ryska UD telegrafiskt begärt att få Raouls fotografi och signalement. Philipp anser att det bara är en gest, då man säkert tagit fotografier av Raoul i de fängelser där han vistats.

Den 8 maj-8 maj: Maj har telefonerat till Redaktör af Sandeberg, som upplyst henne om att i de ryska fängelser, där han suttit, hade man inte vid något tillfälle fotograferat fångarna. Ryssarnas önskan om ett fotografi av Raoul kan således vara ett tecken på att de verkligen ämna söka efter Raoul. Ett sämre tecken är att ordföranden i en grupp medlemmar av Sovjets högsta råd, som kom hit i går, förklarar att det material ang. Raoul, som överlämnats till ryska UD vid Erlanders besök i Moskva, befunnits vara otillräckligt, varför man önskade komplettering av detsamma. Det är verkligen upp och nedvända världen att vi skall skaffa ryssarna upplysning om var dom stoppat undan Raoul. UD har emellertid svarat att man skall skicka ~~över~~ mer av det material, som finns i UD.

Vid Rotarylunchen i dag satt jag bredvid en Redaktör Egnell, som berättade att han varit med om ett sammanträde i publicistklubben, där Erlander hållit föredrag om sin ryska resa. Då det efter föredraget hade givits tillfälle att framföra frågor till Erlander hade Carl-Fredrik Palmsterna, som vid tillfället suttit bredvid Egnell, bett honom framhålla för E, hur ringa framgång han haft i fråga om Raouls sak samt fråga honom om det inte varit bättre om han avbrutit sin resa och farit hem, när ryssarna visat sig så litet medgörliga. Egnell hade inte kommit sig för att göra denna fråga i allas närvaro, utan framställt den när han träffade Erlander på tu man hand. Erlander hade då sagt honom att ~~man sagt honom att resan, att resan~~, såsom den var upplagd, inte fick avbrytas.

Enl. vad Philipp meddelat har Raouls fotografi och signalement nu överlämnats till den ryska ambassaden, men däremot inget annat material. Det lär också vara fotografi och signalement som de ryska riksdagsmännen avsett att få. Enligt uppgift av Philipp fotograferas fångarna på Lubijanka fängel-

set, där Raoul således bör ha blivit fotograferad under sin vistelse i detta fängelse. Däremot tycks fångar inte fotograferas i andra fängelser.

Den 11 juni: Philipp talade i dag med Lorentzon, som nu röjde att Tamvelius brev överbringats till den svenska Moskva ambassaden (ej till en främmande legation) av en person vid namn Brinkensdorff, som därvid muntligen skulle ha frmfört Tamvelius antagande att Raoul avlidit. Tamvelius hade förklarat att han inte träffat någon svensk diplomat i Vorkuta och att han inte kände till någonting om Raoul. Enl. Expressen har en annan tysk <sup>Samme</sup> vid namn ~~Samme~~ meddelat att han under vistelse i Vorkuta åren 1950-53 sammanträffat med två svenskar, av vilka en hette Wahlström. Han trodde att båda tillhört S.S.

Den 12 juni: Vid telefonsamtal mellan Philipp och Lorentzon i dag skall den sistnämnde ha sagt att det inte var Brinkensdorff utan en person vid namn <sup>K</sup>krassov som framlämnat Tamvelius brev. Otto Danielson har upplyst att både Brinkensdorff och Krassov <sup>äro</sup> båda mycket suspekta herrar, <sup>som</sup> kom till Sverige redan i höstas eller på nyåret. Det kan knappast vara någon av dem, om han ej farit tillbaka till Ryssland och sedan uppträtt som budbärare åt Tamvelius. Antagligen har Lorentzon huggit till med deras namn av missstag. Saken är onekligen mystisk, men synes knappast värd att undersöka vidare om inte möjligen för att få klarlagt hur litet man kan lita på UD:s uppgifter.

Den 25 juni: Då det blev bekant att Dag Hammarskjöld skall besöka Moskva i början av juli och på vägen dit besöka Stockholm, avsände vi följande brev till honom för att förmå honom att vid Moskva besöket ta upp Raouls sak.

"Till Generalsekreteraren Dag Hammarskjöld.

Undertecknade mor och styvfar till den av ryska myndigheter fängslade legationssekreteraren Raoul Wallenberg, framförde vi genom Författaren Rudolph Philipp som i många år har arbetat för vår sons befrielse, en vädjant till Eder att såsom generalsekreterare verka för samma sak. Till svar härpå meddelade Generalsekreteraren att ni alltjämt vore beredd att ~~att~~ bidra till försöken att uppnå en lösning av fallet Wallenberg, men att åtgärder av Eder såsom F.N.s generalsekreterare vore uteslutna om ej F.N.

gäve Eder fett formellt uppdrag vilket Ni ej ville rekommendera. Ni skulle emellertid ha saken i åtanke för att göra vad Ni kunde om tillfälle yppade sig.

Då Generalsekreteraren inom kort reser till Moskva och där kommer att sammanträffa med Sovjets ledande män, skulle vi vara Eder varmt tacksamma om Ni då ville övertyga dem om deras skyldighet att hemsända Raoul.

Vid de underhandlingar som statsministern Erlander vid sitt besök i Moskva i påskas förde med Krusttjev, Bulganin och Molotov, lär dessa entydigt <sup>enligt</sup> vad Jarring

ambassadör meddelat oss, ha till en början åberopat den note, som Vysjinsky avgivit i augusti 1947 och vari förklarats att Raoul icke befunnit sig i

några läger för krigsfångar eller civilpersoner (obs, fångelser omnämndes icke) inom Sovjetunionen och att man måste antaga att han dödats av

fascister i Budapest. Sedan de svenska förhandlarna åberopat det bevisma-

terial som de medfört i Moskva och enligt vilket Raoul hållits fängslad

först under en tid i Ljubljankafängelset och därefter under årtal i i Le-

fortovskajafängelset, ändrade de så småningom ståndpunkten och gick med på

att mottaga och granska det medförda bevismaterialet samt att anställa e-

fterforskningar efter Raoul (Krusttjev förklarade o.m. att han skulle kun-

na bli tjuv om han därmed kunde lyckas få tag på Raoul). I den kommande

kommunikén, som utfärdades efter förhandlingarna, betecknades emellertid Raoul

såsom "den i Budapest försvunne svenske diplomaten". Annars hade enligt

Jarring ryssarna vägrat att överhuvudtaget nämna Raoul i kommunikén.

Något resultat av de efterforskningar efter Raoul, som ryssarna

utlovade i kommunikén, har inte försports. Vid besök i Stockholm av en sov-

jetisk parlamentetsdelegation i maj 1956 har delegationens chef, som svar

på en intervju förklarade att det överlämnade bevismaterialet icke var till-

räckligt. UD hade några dagar tidigare av ambassadör Rodionovan modats

att lämna kompletterande material, framför allt Raouls fotografier och sig-

nalement, vilket UD också överlämnade den 12 maj 1956.

De ryska myndigheterna synas sålunda numera knappast vidhålla sin tidigare

ståndpunkt att Raoul aldrig hållits fången i Ryssland utan att i stället

göra gällande att de numera inte vet vart han tagit vägen, vilket enligt

vår mening är föga sannolikt. Det är inte uteslutet att de nuvarande makthavarna kunna skylla på att Raoul försvunnit under den föregående regimen. Emellertid är det anmärkningsvärt att ~~att~~ så sent som år 1955, således efter regimförändringen uppträtt en rysk agent som uppenbarligen velat vilseleda. ang. Raouls öde. Omedelbart före Gromykos besök i Stockholm i slutet av februari 1955 hade UD genom den förre minister<sup>n</sup> Danielsson fått en skrivelse från en greve Kutusov-Tolstoy, som intill tiden för Budapests erövringtjänstgjort som tolk vid den svenska Budapest legationen och därefter trätt i sovjetrysk tjänst. I denna skrivelse meddelade Tolstoy (Kutusov) att han efter Budapests erövring kvarstannat i staden under fyra år och under denna tid sökt utreda vad som hänt Raoul. Resultatet av hans noggranna undersökningar hade varit att Raoul antingen dödats av nazister eller pilkorsare, innan han kommit i förbindelse med ryska trupper, eller vid ~~ett~~ sammanträffande med ryska trupperna varit iförd tysk uniform och därför av misstag skjutits av dessa. Det synes knappast ha varit en tillfällighet att denna skrivelse, enligt vilken de nuvarande ryska myndigheterna skulle befrias från ansvaret för Raoul, ankommit till UD omedelbart före Gromykos ankomst till Stockholm. Undersökningar i Dublin, där Kutusov-Tolstoy<sup>nu</sup> är bosatt, ha enligt f.d. Kabinettssekreteraren Lundbergs förklaring utvisat att denne är i sovjetrysk tjänst allt fortfarande. ~~Till Hammar skjöld.~~

"Vid ett sammanträffande mellan Philipp och undertecknad Fredrik von Dardel i maj 1953 sade sig generalsekreteraren vara villig att taga upp Raouls sak om de svenska myndigheterna begärde <sup>E</sup>der<sup>s</sup> bistånd. Enligt vad f.d. kabinettssekreteraren Lundberg meddelat oss kommer han att vända sig till Eder med anhållan om Eder<sup>s</sup> bistånd i saken vid det förestående Moskva besöket. Med instämmande i en sådan anhållan be vi Eder att vid detta besök göra allt som kan göras för att vår son äntligen får komma hem efter ett mer än elvaårigt lidande. Vi komma i så fall alltid vara Eder oändligt tacksamma. Med vördnad och tillgivenhet Maj och Fredrik v. Dardel

27 juni: Sedan Molotov entledigats från posten som utrikesminister hade Philipp begärt att Sohlman skulle anmodas att uppsöka hans efterträdare Sjepilov och hos honom begära Raouls hemsändande. Enligt vad nu meddelats har också Sohlman besökt Sjepilov och för honom framlagt Raouls sak. Sjepilov har emellertid därvid förklarat att han inte kände till saken mer än vad som framgått av den kommuniké, som utfärdats vid Erlanders Moskva-besök.

Den 4 juli: Åström lyckades få fram ett meddelande på telefon att Hammarskjöld fått vårt brev, som han läst med stort intresse, och att han också genom Carl-Fredrik Palmstierna fått en hälsning från kungen att framföra Raouls sak vid Moskva besöket, men att hans program vid detta besök var så omfattande att det vore osannolikt att han skulle få tillfälle härtill. Om någon möjlighet erbjöd sig, skulle han utnyttja den.

Den 12 juli: Vi träffade Jan von Horn, som berättade att Philipp ringt till honom såsom tjänstgörande adjutant hos kungen dagen före Hammarskjölds ankomst till Stockholm och bett honom tala med kungen om att Hammarskjöld borde taga upp Raouls sak vid Moskva besöket. Von Horn och Palmstierna hade sedan på uppdrag av kungen anmodat kabinettsskreterare Belfrage att be Hammarskjöld att ringa honom den 30 juni, men något telefonbud kom inte från honom eller Belfrage denna dag. På kvällen avlöstes von Horn av en annan adjutant, varför han inte visste hur saken sedan utvecklats.

Den 15 juli: I går har ambassadör Rodionov till UD framfört att Sovjet snarast möjligt kommer att ge besked om resultatet av de sovjetiska myndigheternas undersökningar beträffande Raoul. Dessa myndigheter håller enligt hans meddelande på med en detaljerad granskning av det från svensk sida överlämnade materialet. Tidningarna anse det anmärkningsvärt att ryssarna för första gången tagit upp Raouls sak av eget initiativ. Philipp varnar för optimism. Han håller på artiklar om Raoul för Veckojournalen, vars redaktion och ägare tycks vara mycket intresserade.

Den 13 augusti: Från Hammarskjöld har <sup>vi</sup> nu fått följande svar på vårt brev d. 27 juni. " 7 augusti 1956. Herr Överdirektör, Jag har inte förrän vid min återkomst till New York haft tillfälle att erkänna mot-

tagandet av Eder skrivelse den 27 juni angående Raoul Wallenberg.

I egenskap av generalsekreterare i F.N. avlägger jag sedan ungefär ett år tillbaka officiella besök i de olika medlemstaterna på inbjudan av regeringarna. Min nyligen företagna resa till Sojetunionen ingick som ett led i detta officiella <sup>rese-</sup>program. Avsikten med besöken ~~är~~ är att med de olika regeringarna utbyta synpunkter av politisk och teknisk art rörande arbetet inom F.N. <sup>de)</sup> Vid ~~nu~~ i Moskva förda samtalen stod särskilt det spända läget i Mellersta Östern och de särskilda förhandlingsuppgifter inom detta område, som anförtrotts mig av F.N:s säkerhetsråd, i förgrunden. Jag hade gärna i min personliga egenskap försökt bidra till att föra frågan Wallenberg framåt. Emellertid måste detta ske utan åsidosättande av mina huvuduppgifter vid besöket som generalsekreterare. Det är med beklagande jag måste konstatera att utvecklingen av diskussionerna, i vad avser Mellan-Östern, var sådan att jag icke fann det för saken gagneligt eller förenligt med den speciella karaktären av mina samtal att vid detta tillfälle med de ryska ledarna beröra Raoul Wallenbergs fall.

Jag vill inte (bortse) fördölja att, helt bortsett ifrån Moskvabesökets karaktär, F.N:s begränsade fullmakter beträffande frågor av denna art alltid känts som ett svårt handikap. En utveckling, även om den förmodligen blir långsam, i riktning mot ökade insatser av F.N. till förmån för enskilda fall, där mänskliga rättigheter blivit tillbakasatte, får emellertid icke uteslutas. Jag kommer under alla omständigheter alltid att ha i tankarna önskvärdenheten av att, om och när ett tillfälle yppar sig, göra vad jag kan och är berättigad att göra till stöd för Eder aktion.

Med utmärkt högaktning, Dag Hammarskjöld.

Den 28 september Philipp ringde i dag och omtalade att en representant för "Rättsvärnet", herr Hammar vänt sig till S<sup>y</sup>gne Bellander och föreslåg ett opinions möte för Raoul. Philipp hade emellertid betänkligheter mot att sammankoppla Raouls sak med rättsvärnet på grund av dess aktion i fallet Haijby m.fl.

Lorentzon ringde och meddelade att Sveriges chargé d'affaires i går varit uppe i ryska UD. och till vice utrikesministern Zacharov framfört en

allvarligt memorandum i anledning av <sup>att</sup> de ryska myndigheterna ännu inte lämnat upplysningar ang. Raoul, vilket åstadkommit djup besvikelse hos den svenska allmänheten och regeringen

Den 29 september: Sen den svenska noten publicerats i tidningarna, som allmänt uttalat sitt stora missnöje med ryssarnas nomenklatur, har Philipp föreslagit, att vi skulle hos regeringen <sup>begära</sup> ~~begära~~ extra ordinära åtgärder ~~och då närmast~~ gentemot ryssarna och då närmast Sohlmans hemkallande och förordnande av en chargé d'affaires i Moskva i avbidan på att Raoul återsändes. Maj ansåg emellertid att det skulle göra ett dåligt intryck om vi för var gång, som regeringen verkligen gör något, skall framträda och yrka på något annat, som enligt vår mening är klokare. Philipp tycktes utan svårighet avstå från sitt förslag för tillfället.

En kväll för några dagar sedan fick vi besök av en medelålders dam, som uppgav sig heta fru Nilsson och som sade sig ha rest hit från Malmö för att framföra ett budskap, som Gud givit henne. Efter att omständligt ha redogjort för hur <sup>Gud</sup> väglett henne från vår förra bostad vid Sveavägen till vår nya bostad och t.o.m. ordnat med bil framförde hon budskapet ~~vi~~ vilket innebar att Raoul är i himlen. Då hon märkte att det inte glädde oss ~~till-~~ tillade hon att det är väl det bästa för honom som man kan tänka sig.

Den 3 Oktober: Vi fingo telefon från Utrikesrådet Åström, att Tamvelius nu kommit till Stockholm, att han träffat Raoul i Inta-lägre<sup>t</sup> i December 1947 och att han önskade sammanträffa med Raouls familj för att berätta härom. Kort efter ringde Lorentzon ~~och~~ föreslog att T. skulle komma till oss följande dag. Jag hade under tiden underrättat Philipp om saken <sup>och</sup> påyrkade på hans förslag att T. skulle komma kl. 4 i dag för att han inte skulle hinna bearbetas av UD<sup>2</sup> herrarna. T. kom på utsatt tid i sällskap med Lorentzon och Philipp. Han var en stor kraftig karl med frisk färg och gott hull om 49 år. Han berättade att han var estländare och gift med en svenska ~~ska~~, som bodde i Stockholm tillsammans med makarnas dotter. År 1941 hade ryssarna deporterat honom till Inta-lägre<sup>t</sup> invid Norra Ishavet i Europeiska Rysslands nordligaste del. Där sysselsätttes ~~ca~~ 40.000 fångar med



byggnads arbete, kol  
kälbrytning och andra yrken. Fångarna bo i olika läger som sinsemellan äro skilda med taggtråds stängsel. Klimatet är hårt och det kan bli 50 gr. kallt på vintern. Födan är knapp, men sedan några år få fångarna månadslön, ca: 30 rubel, för vilka de kan köpa sig bröd m.m. i kanten och därmed utöka matransonen. Nya kontingenter fångar komma ofta för att ersätta dem som omkommit. Tamvelius brukade intressera sig för ny-anlända fångar av baltisk eller skandinavisk nationalitet. Kommendanten i lägret, som själv deporterats dit, brukade underrätta T. när någon sådan fånge anlände. En dag i början av december 1947 hade kommendanten underrättat T. att en skandinavisk fånge kommit till lägret. T. hade då begärt ett tillståndsbevis att besöka fången. När han efter ett par dagar fått ett sådant bevis, hade han uppsökt fången som legat i en sjukbarack. T. hade frågat om hans namn, vartill fången svarat att han hette Wallenberg och blivit häktad i Budapest. Under besöket, som endast räckt några få minuter, hade man talat tyska, vilket språk fången behärskat väl. Då T. såg att fången hade infallna kinder och verkade undernärd, hade han bestämt sig för att besöka honom en gång till och då taga med sig ett paket mat. För det ändamålet behövdes ett nytt tillståndsbevis och därför dröjde det ett par tre dagar innan T. kunde komma tillbaka. Fången var då borta. Kommendanten och läkaren i sjukbaracken kunde på T.s fråga om vart han tagit vägen inte ge annan upplysning än att han förts till nästa etapp, möjligen ett hemligt fängelse. Till Inta leder en järnväg från söder, med vilken fångarna transporterastill och från andra orter i Ryssland. T. trodde att fången möjligen förts till ett fängelse i Moskva men visste ingenting härom. Sedan Philipp visat T. ett tiotal fotografier och bett honom angiva vilket av fotografierna som liknade den fånge, som kallat sig Wallenberg, förklarade T. att ett av fotografierna, vilket dock ej föreställde Wallenberg, liknade honom mest och att fem fotografier, som alla föreställde Raoul, inte hade någon likhet med fången. Liksom andra fångar hade denne håret avrakat, varför man inte kunde avgöra om han var skallig eller inte. I början av 1948 hade T. läst en artikel i "Novoje Vremja" där det stod att det varit bråk i Sverige om en svensk diplomat vid namn Wallenberg,

som uppgivits ha råkat i rysk fångenskap, men att de ryska myndigheterna vid verkställda undersökningar funnit att Wallenberg inte befunnit sig på sovjetiskt område. T. hade sammanställt detta meddelande med vad fången uppgivit. I detta sammanhang förklarade T. att det var i denna artikel, som han första gången stött på Wallenbergs namn. T. hade senare i Inta sammanträffat med en tysk fånge vid namn Wallenstein, som berättat att han i Moskva varit cellkamrat med Wallenberg. Han hade också vid några tillfällen sammanträffat i Inta med en annan tysk fånge vid namn Bornschein. På fråga om han sagt denne att han träffat en svensk vid namn Wihlborg (Raoul) år 1953, svarade T. att han aldrig sagt någotsådant. Han hade aldrig varit i Taisjed och aldrig träffat en svensk vid namn Raoul Wihlborg. Han hade icke stått i något närmare vänskapsförhållande till Bornschein och hade inte givit honom i uppdrag att framföra något budskap ang. Raoul. T. berättade vidare att han skrivit många gånger från Inta till sin fru och dotter och även till andra personer i Sverige men utan att få något svar förrän i år, frånsett ett brev som han fick år 1947 från en professor Wieselgren, vilkens bekantskap T. gjorde då denne varit anställd vid universitetet i Tartu. I början av år 1956 hade T. förflyttats till ett fångläger vid Kalinin, omkring tio mil från Moskva. Där hade han skrivit en ansökan om inresetillstånd till Sverige. Han hade inte själv behärskat svenska, men en person vid namn Felix Italiener, som vistats i Sverige och kunde svenska, hade översatt hans inlägga till detta språk. I början på april 1956 hade T. uppdragit åt en tysk fånge vid namn Malinovsky, som rest till Moskva fyra gånger varvid han två ggr besökt svenska ambassaden, att lämna in hans ansökan till svenska ambassaden. Malinovsky hade också medfört ett meddelande som var insytt i rocken. På förfrågan om T. tillsammans med budet hade läst den vid Erlanders besök utfärdade kommunikén i ett inom lägret anslagit nummer av "Pravda" förnekade T. detta och uppgav att kommunikén kungjorts i radio, men att Malinovsky bott i ett mindre rum för tre personer och icke närvarit då T. hört kommunikén uppläsa. Han hade icke uppdragit åt Malinovsky att i samband med ansökningens inlämnande till ambassaden framföra något muntligt meddelande att han hört att Raoul avlidit. (se ovan sid 17.1956)

